

BACHELOROPPGAVE

Kriminalitet

av

Kim Andre Haugstad

Sosialt arbeid
SOS530
April 2008

KRIMINALITET

av

225

Kim Andre Haugstad

Sosialt arbeid
SO530 201
Mars. 2008

Innholdsliste

1. INNLEDNING	3
2. METODE	4
3. ULIKE VITENSKAPELIGE TILNÆRMINGER TIL KRIMINELL FORSTÅELSE	6
3.1 KRIMINALITET I ET BIOLOGISK PERSPEKTIV	6
3.1.1 <i>Den italienske skole</i>	6
3.1.2 <i>Earnest Albert Hooton</i>	7
3.2 KRIMINALITET I ET PSYKOLOGISK PERSPEKTIV	8
3.2.1 <i>Kriminalitet gjennom imitasjon</i>	8
3.2.2 <i>Kriminalitet i et psykoanalytisk perspektiv</i>	9
3.3 KRIMINALITET I ET SOSIOLOGISK PERSPEKTIV	10
3.3.1 <i>Èmile Durkheim</i>	11
3.3.2 <i>Den amerikanske drøm – skaper av anomi?</i>	13
3.3.3 <i>Chicago- skolen</i>	14
3.3.4 <i>Middelklasseverdiers dominans som skaper av kriminalitet</i>	15
3.3.5 <i>Stemplingsperspektivet</i>	17
4. NÆRMERE BLIKK PÅ NOEN SPESIFIKKE TREKK VED KRIMINALITETSBILDET ...	18
4.1 KRIMINALITETENS OMFANG	18
4.2 ER KRIMINALITET PÅVIRKET AV SOSIAL KONTROLL?	19
4.3 KRIMINALITET OG KJØNN	21
4.4 ALDER, SAMFUNN OG JEVNALDRENE BETYDNING I SOSIALISERINGSPROSESSEN	23
4.5 MEDIAS PÅVIRKNINGSKRAFT	24
5. AVSLUTNING	26
LITTERATURLISTE	28

1. Innledning

I denne oppgaven har jeg valgt å ta for meg temaet kriminalitet. Dette er et tema som har fascinert mennesker gjennom alle tider. Det er et fenomen som alltid har vært, og alltid vil være aktuelt. Det er noe grunnleggende ved kriminalitet. Det består av to enkle elementer som gjør at vi alltid fanger interesse for fenomenet, uavhengig av tidsepoke eller hvilket samfunn man lever i. Det er skillet mellom godt og ondt, eller rettere sagt, mellom rett og galt. Et lovbrudd består nettopp av to enkle elementer; en handling og en lovbestemmelse som straffer den aktuelle handlingen. Grunnen til at jeg har valgt kriminalitet som tema, er for det første fordi jeg synes det er et spennende tema som jeg ønsker å lære mer om. For det andre ønsker jeg å finne ut mer om hvilke mekanismer som ligger til grunn for at noen mennesker velger å begå kriminelle handlinger. Hvilke prosesser går disse menneskene gjennom før kriminaliteten begås? For det tredje ønsker jeg gjennom denne oppgaven å tilegne meg en bredere kunnskap og forståelse av kriminalitet, siden jeg senere i jobbsammenheng ønsker å arbeide innenfor det kriminologiske feltet. Dette kan da gjøre meg bedre rustet til å hjelpe mennesker som står i fare for å havne i en kriminell løpebane, og de som allerede har utviklet kriminell atferd.

Selv om kriminalitet koker ned til noe så enkelt som skillet mellom rett og galt, er det allikevel et meget komplekst fenomen som kan ha mange forklaringer. Å gi en fullstendig og entydig definisjon på fenomenet kan derfor være vanskelig. Hva som betegnes som kriminalitet vil i mange tilfeller variere både over tid og mellom samfunn. Jeg velger allikevel å vise til denne definisjonen: *Oppførsel som er brudd på kriminallovgivning*. Dette er en enkel, men god definisjon som blant annet brukes i Norge.

I oppgaven vil jeg forsøke å forklare kriminalitet. Til å gjøre det vil jeg først redegjøre for tre *allmenne* og vitenskapelige perspektiv som kan forklare kriminalitet. Dette vil jeg gjøre gjennom det biologiske, psykologiske og sosiologiske perspektivet. Her vil jeg trekke frem relevante teoretiske retninger som på best mulig måte kan forklare kriminaliteten. I siste del av oppgaven vil jeg drøfte noen *spesifikke* forklaringsmåter på kriminalitet. Hovedfokus vil i denne delen være rettet mot den største kriminelle gruppen i samfunnet, nemlig ungdommer. Her vil jeg først drøfte litt rundt

kriminalitetens omfang, og etterpå se om kriminaliteten kan være påvirket av forskjellige typer sosial kontroll. Videre skal jeg drøfte den økte jentevolden i samfunnet, og fortsette med betydningen av alder, samfunnsforhold og jevnaldrenes betydning i sosialiseringprosessen, og vil til slutt se på medias påvirkningskraft. Jeg har valgt å skrive denne oppgaven med hovedfokus på det sosiologiske feltet. Grunnen til dette valget er at sosiologien har den bredeste faglige tyngden innen kriminologiens forskning (Schiefløe, 2003). Hovedmålet med oppgaven er å belyse faktorer som påvirker individet til å begå kriminelle handlinger. På bakgrunn av dette blir problemstillingen min slik:

”Hvordan forklare kriminalitet?”

- *Noen allmenne forklaringsmåter*
- *Noen spesifikke forklaringsmåter*

I neste kapittel vil jeg gjøre rede for metoden jeg ønsker å benytte meg av i denne oppgaven, og litteraturen som jeg har funnet mest relevant i forhold til problemstillingen.

2. Metode

Metode er definert som læren om de verktøy man kan benytte for å samle inn informasjon (Halvorsen, 2003). Det kan sies å være den håndverkmessige siden av et vitenskapelig arbeid. Informasjonen vi samler inn kalles for data eller fakta, mens de innsamlede data kalles for empiri. Metoden blir derfor et hjelpemiddel som gjør oss i bedre stand til å organisere, bearbeide, analysere og tolke de sosiale fakta på en så systematisk måte at det er mulig for andre å etterprøve det empiriske arbeidet (Halvorsen, 2003). Det er to begreper som gjør seg gjeldene når vi arbeider med å vurdere datagrunnlag og resultat. Det første er *Validitet*, som handler om datagrunnlagets gyldighet eller relevans i forhold til problemstillingen. *Relabilitet* er det andre begrepet, og dreier seg om i hvor stor grad målingene er pålitelige. Ved høy relabilitet menes det at uavhengige målinger skal gi tilnærmet identiske resultater (Johannesen, Kristoffersen, Tufte, 2004).

Denne oppgaven er en ren litteratur studie av allerede innsamlede data i form av tekster eller dokumenter. På grunnlag av min problemstilling, og mye relevant litteratur omkring temaet kriminalitet, er metode valget for oppgaven derfor kvalitativ dataanalyse. I forkant forhørte jeg meg med kyndige fagfolk ansatt ved høgskolen for å høre hvilke bøker/ teorier som kunne være relevante. Informasjonen jeg fikk tilbake har vært til stor nytte, og på bakgrunn av dette vil jeg si at det er god validitet på litteraturen jeg har benyttet. Som grunnlag for analyse skilles det mellom primærlitteratur og sekundærlitteratur. Jeg har benyttet meg av begge deler, men mest av sekundær. Primærlitteratur er fakta som er samlet inn av forskeren selv, gjennom bruk av en eller flere datainnsamlingsmetoder. Sekundærlitteratur bygger på andrehåndsupplysninger, og er forfatterens tolkning av andre forskeres studier (Halvorsen, 2003).

”Kriminalitetens årsaker” (2001) av juristen Ragnar Hauge er sekundærlitteratur, og er en bok jeg har hatt stor nytte av. Boka gir en god beskrivelse av mulige årsaker til kriminaliteten gjennom ulike perspektiv. Jeg ble anbefalt boka av fagfolk ved høgskolen.

En annen bok jeg ble anbefalt er ”Om den sociale arbejdsdeling” (2000) av sosiologen Èmile Durkheim (1858 – 1917). Boken er primærlitteratur, og baserer seg i all hovedsak om arbeidsdelingen i samfunnet, og skillet mellom organisk og mekanisk solidaritet.

Et kompendie jeg har benyttet meg av mye i oppgaven er ”Forskjellige teorier om kriminalitetens årsaker/ ”den kriminelle” (2001) av sosiologene Trond Danielsen og Yngve Hammerlin. Kompendiet er en lærebok til kriminalomsorgens utdanningssenter, og gir en bred og grundig gjennomgang av biologiske, psykologiske og sosiologiske tilnæringsmåter til kriminalitet. Kompendiet er sekundærlitteratur.

Boken ”volden, horen og vennskapet” (2006) er en kulturanalytisk studie av unge jenter som utøvere av vold. Dette er primærlitteratur, og er folkloristen Sidsel Natlands doktoravhandling om jenters økende voldsbruk sett i en historisk og kulturell sammenheng. Dette er en bok jeg har funnet særlig relevant til min problemstilling.

En siste bok jeg ønsker å trekke frem er ”Medias publikum- Frå mottakar til brukar?” (1998) av medieforsker Ingunn Hagen. Dette er sekundærlitteratur som jeg ble anbefalt av fagfolk ved høgskolen, og er en bok jeg har funnet meget relevant i denne oppgaven. Boken tar for seg medias påvirkningskraft på mennesker.

3. Ulike vitenskapelige tilnærminger til kriminell forståelse

Kriminalitet kan ikke alene forstås ut i fra et biologisk, psykologisk eller sosiologisk perspektiv. Kriminaliteten har betydning både i en individuell ramme (biologisk og psykologisk), og i en sosial ramme (sosiologisk) (Hauge, 2001). Slik sett blir det vanskelig å favorisere et perspektiv fremfor et annet. For å danne seg et godt fundament om det sosiale fenomenet kriminalitet, mener jeg man bør ha en helhetlig forståelse, og kjennskap til alle de tre vitenskapsperspektivene. Jeg vil derfor i kapittel 3 redegjøre for noen *allmenne* tilnærminger til kriminell forståelse, og starter med det biologiske perspektivet.

3.1 Kriminalitet i et biologisk perspektiv

Innenfor det biologiske perspektivet er man opptatt av å forklare menneskets personlighet og karaktertrekk ut i fra biologi – som for eksempel gener, drifter, fysiologiske prosesser i kroppen eller fysiognomi (ansiktsuttrykk). Sett i et biologisk perspektiv vil kriminaliteten ha utspring i mennesket selv. Dette kan enten være ved fysiske feil og mangler, eller ved spesielle egenskaper som for eksempel kjønn. (Danielsen og Hammerlin, 2001). Jeg vil nå presentere to fremtredende retninger innen den biologiske tradisjon.

3.1.1 Den italienske skole

Den italienske legen og psykiateren Cesare Lombroso (1835 – 1909) oppfattes av mange som den moderne kriminologiens skaper. Han tilhørte den italienske skoleretning som brukte et naturvitenskapelig fokus til å forklare hvorfor noen mennesker var kriminelle. Som bakgrunn for sitt hovedverk ”forbrytermennesket”, foretok Lombroso undersøkelser av flere tusen soldater og innsatte i de italienske fengslene, til å forklare regionale forskjeller i kroppsbygning (Danielsen og Hammerlin, 2001). Vesentlig for hans studier var å vise hvordan ”de avvikende” skilte seg fra ”de normale” ved fysiske eller biologiske kjennetegn. Noen vanlige

trekk var at pannen var kort og skrå, store kinnbein, store øyenhuler og var skjeløyet. Men også andre kroppsdeler som; stor armvidde, svære føtter og hender og nedsatt smerteømfintlighet var ifølge Lombroso (2006) faktorer som kunne brukes til å beskrive den kriminelle personen. Gjennom Charles Darwins evolusjonsteori som bygde på et slektsforhold mellom mennesker og dyr, mente Lombroso at forbryteren fysisk sett hadde stoppet opp på et nivå i menneskets utviklingstrinn i overgangen fra dyr til menneske. Forbryteren ble ansett som en primitiv skapning som bokstavelig talt ble født kriminell (Lombroso, 2006). Studiene Lombroso gjorde kan sies å være meget kontroversielle. I dag har forskningen kommet noe lenger, og de fleste forskere vil si at det ligger mer kompleksitet bak fenomenet kriminalitet enn fysiske kjennetegn ved lovbrøyteren. Selv om den moderne forskningen ikke vektlegger Lombrosos funn i særlig grad, henger det allikevel igjen en bred oppfatning i samfunnet om at kriminaliteten blir utført av individer som besitter biologiske egenskaper som maskulinitet og høyt testosteron nivå. Med andre ord av menn (Danielsen og Hammerlin, 2001). I de senere årene har også kvinner og jenter blitt en del av kriminalstatistikken. Hvorfor de har det skal jeg komme nærmere inn på litt senere i oppgaven. Før vi forlater Lombroso kan det kort nevnes at hans teorier ble kritisert også av hans samtidige for å være for konservativ i sine konklusjoner (Hauge, 2001).

3.1.2 Earnest Albert Hooton

En annen forsker innen det biologiske perspektivet, Earnest Albert Hooton (1913 – 1954), gjorde undersøkelser i de amerikanske fengslene og sammenlignet med en ikke- kriminell kontrollgruppe. Samtidig som Hooton undersøkte de innsattes fysiske kjennetegn, var han også opptatt av det han kalte morfologiske merker. Han mente at menneskets atferdstendenser gjenspeiler, eller står i et visst forhold til dets fysiske karaktermerker (Danielsen og Hammerlin, 2001). Dette kan sammenlignes med det kastesystemet som vi finner hos de høyt rangerte dyreartene. Men hva fant egentlig Hooton ut? Gjennom å kategorisere forbryterhandlingen og personens fysiske kjennetegn fant han blant annet ut at mordere viser seg å være tyngre og høyere enn forbrytere som helhet. De har dessuten større brystdiameter og bredere kjever. Blant sedelighetsforbrytelser og vold viste gjennomsnittsberegningene at mennene var små og tette, mens for tjuveri var de ofte små og tynne (Danielsen og Hammerlin, 2001).

I motsetning til sin forgjenger Lombroso, moderer Hooton sine funn og presiserer at funnene bare er gjennomsnittsdifferanser. Trekkene kan ikke brukes som individuell diagnose. Han er altså mer orientert mot et gruppenivå uten å helt forlate individnivået, og det er snakk om grupperinger av forskjellige typer. Det må også nevnes at flere av de han undersøkte i de enkelte gruppene, avvek fra gjennomsnittstypen.

3.2 Kriminalitet i et psykologisk perspektiv

Psykologi er viten om menneskelig adferd og mentale prosesser. I motsetning til det biologiske perspektivet som forklarer kriminelle handlinger ensidig ved indre biologiske tilstander i kroppen, er man i psykologien opptatt av mekanismene bak menneskelig samhandling og kommunikasjon, hvordan tenking foregår, hva som skjer i hjernen når vi sanser, tenker, føler og handler (Bunkholdt, 2000). De psykologiske retningene belyser altså de psykiske prosessene som ligger til grunn for de kriminelle handlingene. Jeg vil i de påfølgende kapitlene gjøre rede for to sentrale psykologiske teorier innen kriminalitetsforskning, og starter først med Gabriel Tarde og hans imitasjonsteori.

3.2.1 Kriminalitet gjennom imitasjon

Gabriel Tarde (1834 -1904) var for det første fransk professor i sosiologi, men han produserte en rekke bøker innen kriminologi, psykologi og filosofi. Jeg har valgt å presentere ham her som en læreteoretiker som er psykologisk orientert.

Tarde så på kriminaliteten som et fenomen både på individ-, gruppe- og samfunnsnivå og hevdet at kriminelle handlinger var lært i samhandling med andre. Prinsippet i Tardes imitasjonsteori er at gjennom årelang læretid har den kriminelle etterlignet eller imitert de sosialt høyerestående kriminelle, og han sier følgende; *”For kriminaliteten – som ethvert annet fag – har sine spesielle skoler og som ethvert annet fag også sitt eget fagspråk”* (Hauge, 2001, s.50). Et essensielt punkt i imitasjonsteorien er avstanden man har til imitasjonsobjektet. Det siktes ikke da til den geografiske eller fysiske avstanden, men den psykiske kontaktflaten mellom menneskene (Hauge, 2001). Altså forstår vi at sosial nærhet er viktig med den man skal imitere. Sett i lys av et samfunnsnivå hevdet Tarde at de sosialt laverestående samfunnslag imiterte de sosialt høyerestående samfunnslag og klasser. Hvis vi ser

dette i et større historisk perspektiv, oppstod opprinnelig kriminaliteten i de høyere klassene og ble imitert av de lavere klassene (Danielsen og Hammerlin, 2001).

Som et ledd i å få oversikten over kriminaliteten i Frankrike, tegnet Tarde et kart over kriminalitetsfrekvensen. Ved hjelp av denne kartleggingen fant han ut at det var høy kriminalitetsfrekvens i byene, mens det avtok utover landet. Dette kunne forklares med at bysamfunnet var preget av mangfoldige og sammensatte moralverdier, mens bygdesamfunnet var preget av lange tradisjoner og dypt forankrede moralverdier. I tillegg var bygdene mindre utsatt for påvirkninger, noe som førte til mer konsistente og tettere samfunn (Danielsen og Hammerlin, 2001). Som Hauge skriver: *"I Tardes språkbruk er bygdesamfunnet preget av familien, i bysamfunnet av mobben. Eller sagt på en annen måte - mens det i bygdesamfunnet er familien som er imitasjonsobjektet, er det i bysamfunnet en langt videre krets av imitasjonsobjekter"* (Hauge, 2001, s. 52, 53). Kan vi derfor spørre oss om Tardes kartlegging er gjeldende i dagens norske samfunn? Hvis vi ser på Oslo, som er det tettest befolkede fylket i Norge, ble det i 2006 per 1000 innbygger straffet (untatt forenklede forelegg) 26,3 personer. Hvis vi sammenligner med Finnmark, som er det fylket med lavest tetthet, er antall straffede per 1000 innbygger 26,9 personer. Med Vestfold som suverent på topp med hele 29,3 straffereaksjoner per 1000 innbygger, ender Oslo opp som nummer syv (www.ssb.no). Selv om Tarde mente at det var i byene man fant mest kriminalitet, hevdet han også at noen avsidesliggende steder ville avvike fra det generelle bildet. Han fant at noen områder hadde høy kriminalitetsfrekvens, til tross for stor avstand fra byene. Forklaringen på dette var at kriminaliteten ikke hadde sitt utspring fra byen, men gjennom årelang isolasjon hadde disse menneskene imitert sine tidligere kriminelle fedre og på denne måten videreført den kriminelle atferden (Hauge, 2001). Kan vi med dette forklare hvorfor steder som Finnmark har såpass høy kriminalitetsfrekvens? Her må det tas hensyn til at trekk ved dagens samfunn gjør at avsidesliggende steder kan ha stor kontakt med omverden, uavhengig av geografiske hindringer. For eksempel gjennom internett. Det ville føre for langt å gå ytterligere inn på dette i denne oppgaves rammer.

3.2.2 Kriminalitet i et psykoanalytisk perspektiv

Grunntanken i det psykoanalytiske perspektivet er at man er mest opptatt av de emosjonelle sidene ved individet. Psykoanalytiske teorier bygger på antakelser om at

personlighet og personlighetsutvikling kan beskrives og forklares ut fra motiv- og impuls konflikter, hvorav noen er ubevisste (Bunkholdt, 2000). Psykoanalysen mener at problemer som den enkelte har kan tilbakeføres til barndommen og mangel på omsorg- og behovstilfredsstillelse. Problemene fører til at individet ikke får bearbeidet konflikter som oppstår i oppveksten på en god måte, og derfor opptrer umodent i voksenlivet (umodenhet koples ofte til kriminalitet). Individet vil i tillegg ha problemer med å bearbeide problemer eller handle adekvat i visse situasjoner (Bunkholdt, 2000). Det er på denne måten vi kan forstå kriminalitet ut ifra et psykoanalytisk perspektiv. I hvilken grad fruktbarheten i samspillet mellom barn og primærrelasjonene gjør seg gjeldene vil være av særlig relevans for en adekvat personlighetsutvikling hos barnet.

Psykoanalysens far Sigmund Freud (1856 – 1939), forklarte avvikende atferd med at individet ikke hadde fått utvikle sitt over- jeg på en tilfredsstillende måte. Over- jeget fungerer som et sensurapparat som skal tilpasse individets atferd etter samfunnets normer. Et barn som har savnet god relasjon til sine primærrelasjoner, har derfor ikke fått tatt del i en adekvat normformidling (Danielsen og Hammerlin, 2001). Skal vi forklare kriminaliteten ut i fra et psykoanalytisk perspektiv kan vi anta at lovbrysterne kommer fra utrygge familieforhold. Og kriminaliteten blir forstått som en direkte negativ konsekvens av oppveksten og forholdet til foreldrene. Dette er en relevant teori til å forstå ungdomskriminaliteten på. Jeg vil derfor senere i oppgaven komme nærmere inn på dette og underbygge det psykoanalytiske perspektivet.

Kan det allikevel tenkes at den psykologiske retningen blir for snever i sine problemstillinger, siden de stort sett opererer på individ og gruppenivå? Mange teoretikere innenfor andre felt vil si at individene og familienes indre liv bare gjenspeiler samfunnets problemer og motsetninger. Altså at problemene til syvende og sist er samfunnsskapt (Shiefloe, 2003). Jeg vil i de følgende kapitlene løfte meg opp på et samfunnsnivå og se hvordan det sosiologiske feltet forklarer kriminaliteten.

3.3 Kriminalitet i et sosiologisk perspektiv

Sosiologien er vitenskapen om samfunnet i mennesket og mennesket i samfunnet.

Sosiologisk teori omfatter alle sider av samfunnslivet, og har forholdet mellom mennesker og dets handlinger som sitt emne (Shiefloe, 2003). Mens man i det

biologiske og psykologiske perspektivet er opptatt av å forklare kriminaliteten som noe avvikende ved individet, viser de sosiologiske teoriene et mangfold i forståelsen av kriminalitet og forklarer fenomenet ut fra de samfunnsmessige, sosiale, miljømessige og materielle forholdene man lever under (Danielsen og Hammerlin, 2001). En av de mest fremtredende sosiologene gjennom tidene, Èmile Durkheim (1858 – 1917), mente at samfunnet måtte ses på som et system med mange sosiale delelementer som var forbundet med hverandre. Jeg vil nå presentere hans mest sentrale teorier i forhold til kriminalitet.

3.3.1 Èmile Durkheim

For at vi skal forstå kriminalitet som et sosialt fenomen mente Durkheim at man måtte studere samfunnets organisering og struktur. Våre vurderinger, holdninger, aktiviteter og relasjoner må betraktes som et resultat av denne organiseringen og struktureringen (Hauge, 2001). Det er dette som ligger til grunn for det som kalles strukturalismen. I et av Durkheims hovedverk ”om arbeidsdelingen i samfunnet” (1893), var han opptatt av å skille kriminaliteten etter hvilke type samfunn det var snakk om. Han skilte mellom to typer samfunn. Det tradisjonelle bondesamfunnet og det moderne bysamfunnet, og innførte med det begrepene mekanisk- og organisk solidaritet (Durkheim, 2000):

- Mekanisk solidaritet: Kjennetegnes ved at mennesker lever under like forhold og utøver stort sett de samme arbeidsoppgavene. Folk har identiske oppfatninger av normer og verdier, og solidariteten er basert på ensartethet, homogenitet og likhet mellom de enkelte medlemmene.
- Organisk solidaritet: Står i motsetning til det mekaniske samfunnet. Her vil kjennetegnet være stor grad av arbeidsdeling, differensiering og spesialisering. Solidariteten vil være basert på avhengigheten mellom de enkelte segmentene i samfunnet (Durkheim, 2000, Hauge 2001).

I begge typer samfunn vil man finne kriminalitet, men på to helt forskjellige måter. I det tradisjonelle, mekaniske samfunn er lovens oppgave å sikre medlemmenes uniformitet, og hindre ethvert individuelt avvik fra denne. Mens i det moderne, organiske samfunn er lovens oppgave å regulere samhandlingen mellom samfunnsmedlemmene, opprettholde samholdet, og forhindre at noen skor seg på

bekostning av andre (Hauge, 2001). Lovgivningen vil altså være av betydning for hvordan kriminalitetsbildet ser ut. Hva som er akseptabel og ikke- akseptabel atferd må derfor lovgivningen i de ulike samfunn trekke en grense for, og det er i denne grensedragningen det skjer at noen faller utenfor og blir kategorisert som kriminelle (Danielsen og Hammerlin, 2001). I denne forbindelse kan jeg nevne den norske kriminologen Nils Christie (1982) som bygger videre på Durkheims teorier og innfører begrepene løse og tette samfunn. En gjennomgang av dette vil jeg imidlertid komme tilbake til senere i oppgaven.

Selv om de aller fleste utelukkende tenker på kriminalitet som noe negativt, kan det allikevel tenkes at den avvikende atferden har en positiv virkning for samfunnet. Kan det derfor kriminaliteten ses på som en nødvendig handling? Gjennom å straffe kriminalitet illustrerer man hvor grensene går, samtidig vil straffen innebære en belønning til de lovlidige for deres atferd og føre til at de kan føle seg moralsk overlegne, gode og selvrettferdige. Dette er med på å opprettholde den kollektive bevisstheten og solidariteten i samfunnet. I denne forstand blir kriminalitet en nødvendig handling i ethvert samfunn (Durkheim, 2000). Forbrytelsen viser i tillegg at normer og regler kan brytes, noe som motvirker at samfunnet stivner. Durkheim presiserer allikevel at samfunnet kan ikke tåle for mye kriminalitet, fordi det vil svekke den kollektive bevissthet (Hauge, 2001).

Jeg velger videre å fokusere på det anomiske samfunn, som blant annet kan representere overgangen fra mekanisk til organisk solidaritet. Som en konsekvens av kriser, oppløsning eller omveltning i et samfunn mente Durkheim at mennesket kan bli det han kaller for anomisk. Dette innebærer at alle blir overlatt til seg selv, og det eksisterer ikke noe samhold som knytter de enkelte individene sammen i et fellesskap (Danielsen og Hammerlin, 2001). Dette kan forklares med at når mennesket er overlatt til seg selv blir det nødt til å sette seg sine egne mål, og kjempe for dem uten styring fra fellesskapets lov og orden. I denne fasen går samfunnet inn i en tilstand som kalles anomia. Det oppstår en lovløshet som viste seg for Durkheim å føre til økte avvikende handlinger som selvmord eller kriminalitet. Spesielt skjedde dette i perioder med økonomiske omveltninger. Enten det var oppgangstider eller nedgangstider viste det seg at kriminaliteten økte (Hauge, 2001). At man får en økt kriminalitetsfrekvens ved nedgangstider er kanskje ikke så vanskelig å forstå, men

hvordan kan man forklare at den på samme måte stiger ved oppgangstider? Selv når det hersker kaos ved oppgangstider mangler fellesskapet det som kalles nomos (lov og orden). I slike tider er det den frie markedøkonomi som er bestemt av tilbud og etterspørsel som råder, og det åpner seg uante muligheter til å erverve makt og rikdom. Sagt på en annen måte kan man radikalt endre sin sosiale posisjon.

Mulighetene for suksess er allikevel ikke er annet enn muligheter for det store flertall, og det er kun et fåtall som klarer å realisere dem (Hauge, 2001).

3.3.2 Den amerikanske drøm – skaper av anomi?

I motsetning til Durkheim, som mente at et samfunn i endring var en forutsetning for anomi, hevdet den amerikanske sosiologen Robert K. Merton at anomi også preget mer stabile samfunn, som det amerikanske (Danielsen og Hammerlin, 2001). Mertons oppfatning var at den amerikanske ideologien skaper kriminalitet og andre sosiale avvik. Det sentrale elementet er det ekstreme fokuset på makt, anseelse og rikdom. Kort sagt, skal man følge den amerikanske drøm bør en ha suksess ved alle livets sider. Hvor man kommer fra, eller hva man heter betyr ingenting så lenge man stadig søker å nå lenger og lenger (Hauge, 2001). Historiene er mange; skopusseren som ble president, avisgutten som ble direktør, pikkoloen som ble erkebiskop. Mulighetene for å lykkes minsker allikevel jo lenger ned på den sosiale rangstigen man kommer. I samme takt øker faren for kriminelle avvik. Dette kan forklares ved at i de lavere samfunnslag blir det et press mellom det man ønsker å oppnå og det man faktisk kan oppnå. Situasjonen kan oppstå hvor man begynner å tvile på rettferdigheten i samfunnets måter å fordele goder på. Noen vil da ta avstand fra selve ideen om den amerikanske drøm, enten ved å fornekte suksess som en verdi i seg selv og leve godt med det, mens andre vil fornekte normene eller midlene som sier hvordan suksessen skal oppnås (Hauge, 2001). Det siste er her av spesiell interesse, for mens målet om suksess står sterkt i det amerikanske samfunn, er det meget svakt understreket hvilke midler som kan brukes for å oppnå suksessen (Danielsen og Hammerlin, 2001). Et godt eksempel på dette illustreres i de mange amerikanske filmene som produseres. Mange av disse filmene legitimerer ofte hvordan makt og rikdom oppnås. Media kan derfor bli en budbringer av den amerikanske ideologi, og muligens som skaper av kriminalitet (Hagen, 1998). Mer om dette og hvordan media påvirker mennesker vil jeg imidlertid komme tilbake til litt senere i oppgaven.

3.3.3 Chicago- skolen

Rundt 1920- tallet var det noen amerikanske forskere ved universitetet i Chicago, som videreutviklet teorien til Gabriel Tarde om å tegne samfunnskart for å kartlegge kriminaliteten. Chicago- skolen, som den ble betegnet, kan sies å være mer en generell sosiologisk retning. Allikevel stod interessen for kriminalitet så sterkt at jeg velger her å ta den med i oppgaven. Hypotesen forskerne ved Chicago- skolen bygget sin forskning på, var at mennesker ble preget av omgivelsene de lever i. På samme måte som dyr og planter blir påvirket av naturen og klimaet de lever i, mente forskerne at også vi mennesker blir påvirket av hva vi omgir oss med (Hauge, 1988). Det de praktisk talt gjorde var å ta utgangspunkt i byen Chicago (anno.1920) og dele den inn områder eller sirkler, for så å finne typiske kjennetegn ved menneskene som levde i de ulike sirklene. Disse sirklene var avgrensede områder som hver og en inneholdt spesielle geografiske og kulturelle kjennetegn (Hauge, 1988).

Til å forklare dette litt mer forståelig var det i alt fem sirkler, hvorav alle grenset til hverandre. I den innerste sirkelen ligger bykjernen, hvor de travle forretningsstrøkene er. I dette området finner man bankene, hotellene, kinoene og teatrene. Den neste sirkelen ønsker jeg å gå litt dypere inn på, siden det er her kjernen i kriminalitetsforskningen til Chicago- skolen ligger. For rett utenfor bykjernen fant forskerne det de kalte for en overgangssone. Dette er stedet hvor de eldste boligene lå side om side med fabrikker og lagerbygninger. På grunn av stor utvikling i forretningsstrøkene og industriområdene stod disse boligene i fare for riving. Dette førte til at eierne kun tok de aller mest nødvendige reparasjonene, som gjorde at husene var av meget dårlig forfatning, og som videre førte til lave husleier (Hauge, 1988). Vi snakker altså om slumstrøket. Forskerne ved Chicago- skolen fant at menneskene som bodde her hadde en overrepresentasjon av sosiale avvik. Blant annet den høyeste kriminalitetsfrekvensen (Hauge, 1988). Hva var så årsaken til denne overrepresentasjonen av sosiale avvik? En forklaring var at menneskene som levde i disse slumstrøkene var immigranter som kom fra alle verdens hjørner, og alle med ulik kulturell bakgrunn. Denne kulturelle ulikheten skapte ingen samhold og felleskapsfølelse, den virket derimot helt motsatt. Området var preget av sosial disorganisasjon i form av økonomisk utrygghet og ønske om å flytte vekk derfra så fort som mulig. På grunn av denne ustabiliteten fikk den kriminelle atferden sitt opphav gjennom gjengene på gaten. Her kunne spesielt de unge få den manglende

fellesskapsfølelsen, tryggheten, beskyttelsen og respekten. Noe som var fraværende ellers i samfunnet (Hauge, 2001).

Hvordan lærer man å bli kriminell gjennom en slik tolkning? I stedet for å bruke begrepet imitasjon, slik Tarde gjorde, utviklet Chicago- skolen begrepet kulturell overføring. I praksis mente de at de kriminelle teknikkene, holdningene og verdiene de unge får gjennom gjengen skjer i en kulturell overføring mellom de eldste medlemmene i gjengen som viderefører tradisjonene til de yngre (Hauge, 2001). Slik sett er kriminaliteten i en kontinuerlig prosess som vil gå fra generasjon til generasjon.

I den tredje sirkelen vil man finne arbeiderklassens boligområder. Dette området grenset opp mot slumstrøkene, men var fortsatt i rimelig god forfatning. Arbeiderklassens område var ennå ikke truet av ekspansjonen av fabrikkene og forretningsstrøkene. Videre finner man den fjerde sirkelen, hvor middelklassen holder til. Her har de gjerne egne butikker og restauranter. Til slutt, i den femte sirkelen, lå de attraktive forstedene og landsbyene (Hauge, 1988).

Kan det være aktuelt å spørre seg om Chicago- skolens tolkning på kriminalitetens årsaker lar seg forene med dagens virkelighet? For slik utviklingen er blitt, er det i dag de områdene som grenser opp mot bysentrum som er de mest populære stedene å bo. Mennesker fra øvre middel- og overklassen bosetter seg i dag på disse stedene. For å trekke et relevant eksempel kan vi se på hvordan utviklingen har vært i vår egen hovedstad. Steder som Aker brygge og Grünerløkka har tradisjonelt sett vært arbeiderstrøk. I dag er disse områdene forandret til trendy boenheter, som er tilpasset urbane mennesker fra høyere samfunnslag. Jeg vil senere i oppgaven komme tilbake til hvordan kriminaliteten kan ytre seg på bakgrunn av trekk ved den moderne samfunnsutviklingen.

3.3.4 Middelklasseverdiers dominans som skaper av kriminalitet

Jeg vil i følgende kapittel stoppe litt opp ved forholdet mellom arbeider- og middelklassen, og forsøke å se hvordan vi kan forstå kriminaliteten gjennom forskjellige oppvekstforhold. Teorien jeg her tar utgangspunkt i bygger videre på Chicago- skolens hovedteser. Albert K. Cohens teorier er en videreføring av Chicago-

Skolens utgangspunkt om at kriminelle gjengdannelser er et fenomen som i særlig grad preger lavere arbeiderklasseungdommer (Hauge, 1988).

Alle har en sosial posisjon i samfunnet, og våre posisjoner blir verdsatt i større eller mindre grad av samfunnet. For eksempel gir det høyere status å være advokat enn å være renholder, og det gir en høyere status å være Lege kontra det å være sykepleier. Det moderne samfunn vektlegger at man setter seg høye mål, skaffer seg utdanning og boklig lærdom (Danielsen og Hammerlin, 2001). Gjennom en slik forståelse kan vi si at samfunnet verdsetter i større grad middelklassens verdier, enn arbeiderklassens verdier. Cohen tok utgangspunkt i forskjellene i oppveksten til arbeider- og middelklasseungdom for å forklare kriminalitet. I et vanlig middelklassehjem er barnet eller ungdommen omgitt av bøker, leker som har til hensikt å være utviklende, og det stilles krav til å være velkledd og punklig. Et typisk middelklassehjem snakker også et språk som ofte knyttes til høyere sosial status (Cohen, 1955). Poenget er, når arbeiderklasseungdommen møter middelklasseorienterte institusjoner, som for eksempel utdanningsinstitusjonene kommer de til kort. Dette kan forklares med at arbeiderklasseungdommen ikke har hatt tilgang til de samme ressursene som middelklasseungdommen har hatt. De blir avslørt av dialekten, manerene, kunnskapene, klesstilen og dårlige formuleringsevner (Cohen, 1955). På grunn av dette vil noen ungdommer (hovedsakelig gutter) danne gjenger. Disse gjengene snur rett og slett middelklasseverdiene på hodet. De begynner å dyrke verdier som står totalt i kontrast med det samfunnet forøvrig aksepterer. De kriminelle handlingene som disse gjengene utfører har ikke til hensikt å gjøre dem rike eller få materiell status. Gjennom å ødelegge offentlige materielle verdier og antaste medborgere, blir rett og slett kriminaliteten et middel til å vise den forakten de har til samfunnets dyrkelse av middelklasseverdiene (Hauge, 1988). I et slikt bilde kan vi anta at en slik statusfrustrasjon som arbeiderklasseungdommen opplever, er knyttet både til at de har akseptert middelklasseverdiene, og at de er frustrert over ikke å kunne leve opp til dem.

Det kan tenkes at forholdet mellom arbeiderklassen og middelklassen hadde en sentral rolle på 50 – 60- tallet, men finner man de samme årsaksforklaringene i dagens samfunn? Samfunnsklasse begrepet står nok noe svakere i dag enn det gjorde før, men selv om samfunnet er i utvikling kan vi trekke paralleller fra Cohen sine teorier om

forholdet mellom arbeider- og middelklassen i et mer moderne bilde. Litt senere vil jeg derfor drøfte om ungdommen i dag alternativt snur de voksnes verdier på hodet.

På bakgrunn av Cohens forskningsstudier var det fem fellesnevner for hvordan kriminaliteten ytret seg i gjengene. Som jeg allerede har vært inne på hadde de kriminelle handlingene ikke til hensikt å gjøre dem rike eller oppnå materiell status. Handlingen hadde altså ingen *nyttepreg*. En annen fellesnevner var at lovovertrædelsen ofte var preget av *skadefryd*. Det vil si at det er en glede i seg selv i å ødelegge og terrorisere andre mennesker. Den tredje fellesnevneren Cohen fant var *negativisme*. Dette innebærer at handlingen i mange tilfeller rett og slett kun var motivert ut i fra at den var ulovlig. Videre var gjengkriminaliteten *foranderlige*, og raskt skiftende. De spesialiserte seg ikke på et område, men var innom de fleste typer lovbrudd som hærverk, innbrudd, legemsfornærmelser og en rekke andre typer lovovertrædelser. Det siste punktet er det som kalles for *hedonisme*. Dette handler om gjengenes manglende evner til å sette seg langsiktige målsetninger. De lever i ”nuet”, og gjør det de har lyst til der og da. Enten det var tagging av en offentlig bygning eller å spille kort (Cohen, 1955, Hauge, 2001).

3.3.5 Stemplingsperspektivet

Jeg vil nå ta for meg stemplingsperspektivet, og forklare hvordan oppfatninger fra omgivelsene kan føre til at individet utvikler og opprettholder en kriminell atferd. Gjennom stemplingsperspektivet vil utgangspunktet gå i retning av samfunnets interesse i å stemple og definere hvem som er kriminelle. Konsekvensen av at noen stemples som kriminelle kan forklare hvorfor kriminaliteten opprettholdes og utvikles (Danielsen og Hammerlin, 2001). For å forstå dette må man se på kriminaliteten som en avvikende prosess hvor forskjellige elementer spiller inn. Begrepene primære og sekundære avvik spiller en sentral betydning i denne prosessen (Hauge, 2001). La meg forklare dette litt nærmere. Når individet blir stemplet som kriminell vil omgivelsene rundt ham eller henne, gradvis endre sin oppfatning av vedkommende. De vil begynne å se etter flere avvikende tendenser, episoder eller atferd i personens liv som kan koples opp til en kriminell atferd. ”Disse iakttagelsene vil man kople sammen med rådende oppfatninger om sammenhengen mellom kriminalitet og f.eks forhold som alkoholmisbruk, arbeidsskyhet og tendenser til å være voldsom overfor ektefelle og barn” (Hauge, 2001, s. 113). Denne redefineringen fra omgivelsenes side

går selvsagt ikke ubemerket hen hos vedkommende. Personen vil etter hvert føle seg utilpass, og blir skjøvet lengre og lengre bort. For å slippe unna presset fra omgivelsene vil den beste løsningen på problemene være å akseptere rollen som avviker og kriminell. Man kan da lettere bli akseptert blant likesinnede som kan fungere som en kompensasjon for manglende familie og gamle venner. I tillegg til denne selvaksepten vil vedkommende også stå mye friere til å benytte seg av alle fordelene det gir å være kriminell, rett og slett fordi det hører til rollen som kriminell å opptre avvikende. Det kan nå til og med være mulig å oppnå ny aksept hos familie og gamle venner fordi man unngår å bli stilt krav om å endre seg (Hauge, 2001). Vi registrerer altså at utviklingen har gått primære til sekundære avvik ved at personen selv og omgivelsene har godtatt rollen som kriminell. Ungdommer som blir utsatt for denne stemplingen, kan være særlig utsatt. Ungdom tilhører en gruppe som er ekstra sårbare og mottakelige for reaksjoner i omgivelsene (Bunkholdt, 2000).

4. Nærmere blikk på noen spesifikke trekk ved kriminalitetsbildet

Etter å har gått gjennom noen *allmenne* vitenskapsteorier som kan forklare kriminalitet kan vi danne oss et bilde for noe av kompleksiteten bak dette fenomenet. Nå vil jeg se nærmere på noen *spesifikke* trekk ved kriminalitetsbildet, og drøfte dette gjennom ulike temaer. Hovedfokus vil her være ungdomskriminalitet. Ungdommer utgjør den største gruppen av kriminalitetsutøvere i samfunnet, og vil derfor være av spesiell interesse. I det følgende kapitlet vil jeg si litt om kriminalitetens omfang, og videre ta utgangspunkt i Nils Christie og drøfte hvordan kriminaliteten kan forstås som et resultat av sosial kontroll. Videre vil jeg se nærmere på jentevold, og i det påfølgende kapitlet skal jeg drøfte noen kriminalitetsfaktorer som alder, samfunn og jevnaldrenes betydning. Til slutt vil jeg se på medias påvirkningskraft, med spesielt hensyn til unge mennesker.

4.1 Kriminalitetens omfang

Det er vanlig å tolke kriminalitetsbildet i samfunnet gjennom statistikker og tall, men kan det tenkes at virkeligheten inneholder informasjon som statistikken ikke sier noe om? Jeg vil nå belyse faktorer som ikke kommer frem i kriminalstatistikken. Ved å se på kulturelle, strukturelle og politiske forskjeller i ulike samfunn, oppdager vi at kriminalstatistikk ikke nødvendigvis forteller alt. For å gi et eksempel vet man at Norge er flinke, og kanskje flinkere enn andre land, til å registrere og kartlegge

kriminaliteten. Noe som gjør at registrerte lovbrudd naturligvis blir høyere enn i enkelte andre land. Samtidig må vi huske på at Norge fører en relativ streng kriminal politikk. Handlinger som blir karakterisert som lovbrudd her til lands er ikke nødvendigvis det i andre land. For eksempel er det lov å slå barn i England, og Nederland praktiserer en relativt liberal narkotikapolitikk i forhold til Norge. Dermed blir takhøyden meget lav for hva som er lovstridig i Norge, i motsetning til enkelte andre Europeiske land. Dette kan defineres som kulturelle forskjeller, og vil variere fra samfunn til samfunn (Schifloe, 2003).

Tar vi for oss ungdomskriminalitet kan kulturelle forskjeller handle om i hvilken grad ungdommene tildeles status i samfunnet. Denne statusen vil variere fra land til land. I vestlige land som for eksempel Norge, har ungdommer generelt ikke særlig høy status, og kan betraktes som en marginalisert gruppe (Helland og Øia, 2000). Dette kan forklares ved at ungdommene befinner seg et sted mellom barn og voksen, og vil derfor ikke bli ansett som et fullverdig voksenmedlem. Som en ytterste konsekvens i denne problematiske perioden kan ungdommen begynne og opponere mot de "voksne" ved å begå kriminelle handlinger, som for eksempel hærverk eller andre antisosiale handlinger mot samfunnets verdier. Noen ungdommer vil derfor oppleve en statusfrustrasjon (Helland og Øya, 2000). Som jeg har vist tidligere i oppgaven (s. 15), pekte Albert K. Cohen på at disse ungdommene snur de rådende verdiene på hodet, og begynner å dyrke verdier som står i sterk kontrast med det samfunnet forøvrig aksepterer (Cohen, 1955). Cohen forklarte opprøret til ungdommene som en konsekvens av middelklassens verdier. Alternativt kan vi se at dagens ungdommer i stedet snur de voksnes verdier på hodet. Det vil si i stedet for at kriminaliteten uttrykker klasseforskjeller, så uttrykker den livsfaseforskjeller. De unge finner på denne måten et uttrykk for voksenlivet gjennom kriminalitet. Slik tvinger altså kompleksiteten oss til å se bak fenomenet kriminalitet, og undersøke faktorer som inneholder mer enn kriminalstatistikk.

4.2 Er kriminalitet påvirket av sosial kontroll?

For å danne et tydelig bilde av kriminaliteten må vi både se på *hvem* som begår handlingen, men også *hvor* den forekommer. Tidligere i oppgaven (s. 8) har vi sett at kriminalitetsfrekvensen, i enkelte tilfeller, gjennomsnittlig kan være høyere på landet enn i byen. Allikevel er det slik at det er de tettest befolkede områdene vi generelt sett

finner den høyeste graden av kriminalitet (www.ssb.no). Solid forskning som er gjort gjennom tidene underbygger også dette. Jeg har blant annet tidligere vist at Èmile Durkheim skilte mellom organisk og mekanisk solidaritet, og så på forskjellene mellom by- og bondesamfunn. Selv om det tradisjonelle bondesamfunnet Durkheim studerte ikke eksisterer i samme grad lenger, finner vi fortsatt store forskjeller mellom by og land (Christie, 1982).

Hvorfor er det fortsatt forskjeller? En vesentlig faktor kan være å se på samfunnets organisering og størrelse. Livet i byen kjennetegnes gjerne ved urbanitet og et raskt skiftende miljø. De som bor der har mulighet til å leve et anonymt liv hvor personlig avhengighet til andre er minimal. På landsbygda er situasjonen en litt annen. Her lever menneskene i åpnere samfunn og handlinger kan lettere bli lagt merke til. Samarbeidsformene mellom menneskene er preget av personlige relasjoner, og man kjenner hverandre på godt og vondt. Nils Christie (1982) skiller her mellom henholdsvis løse og tette samfunn. På denne måten blir kriminaliteten et resultat av viktige kjennetegn ved hvordan menneskene lever sine liv på. I det løse bysamfunnet hvor synligheten er liten vil derfor kriminaliteten lettere kunne gjennomføres. Hvis man lettere kan skjule kriminelle handlinger, hvorfor registreres det da generelt flere lovbrudd i de løse bysamfunn?

En forklaring kan være at de tette samfunn har et felles verdi- og normgrunnlag i motsetning til det løse samfunnet. Dette må forklares litt tydeligere. Gjennom de tette relasjonene til hverandre vil mennesker på bygda styre sin atferd gjennom primærkontroll. Denne form for kontroll skjer gjennom det daglige samværet med andre sambygdinge, og vil opptre som umiddelbar og spontan. Alle typer belønninger og straffer vil derfor springe ut av det vanlige samværet. På denne måten vil kriminelle handlinger lettere kunne forebygges (Christie, 1982). Her kommer hovedpoenget, for i det løse bysamfunnet vil ikke medlemmene reguleres av primærkontroll, men av sekundærkontroll. I stedet for at medlemmene selv skal regulere og sanksjonere kriminelle handlinger, vil det i stedet være en sekundær og profesjonell kontroll som regulerer handlingene. Denne kontrollen opptre i form av profesjonelle yrker som politi og påtalemyndighetene, representert av domstolene (Christie, 1982). På denne måten ser vi altså at ulike former for sosial kontroll blir skapt gjennom samfunnsstrukturen, som igjen skaper forskjellige behov for tiltak til å

bekjempe kriminaliteten. De synlige og tette samfunn vil gjennom dypt forankrede verdier og normer opptre selvregulerende i forhold til avvikende handlinger, mens de usynlige og løse samfunn vil i kraft av sin størrelse og struktur måtte ty til profesjonelle kontrollformer (Christie, 1982).

4.3 Kriminalitet og kjønn

De fleste assosierer kriminalitet med gutter og menn. Enten vi hører snakk om vold, voldtekt, gjengdannelser, innsidehandel på børsen, rusmisbruk eller råkjøring.

Kanskje spesielt i forhold til bruk av grov vold assosierer vi handlingen med menn.

Jeg vil her prøve å nyansere dette bildet litt, og forsøke å gi forklaring på hvorfor jentevold stadig blir et økende problem.

For hva er årsaken til at vi oftere og oftere hører om jenter som utøver grov vold? Kan det tenkes at det har noe med utviklingen av samfunnsstrukturen de siste 30 – 40 årene å gjøre, gjennom det sterke fokuset på likestilling i vår kultur? Vi vet for eksempel at jenterollen innebærer en betydelig større frihet i dag enn på 60- tallet. Vil derfor jenter med for eksempel ADHD i dag lettere miste sperrer mot voldsbruk? Men ADHD vet vi skyldes en nevrologisk faktor hos individet, og vil opptre uavhengig av sosiale rammer som økt frihet. I så fall ville man jo hatt de samme problemene for 40 år siden. Da kan vel ikke økt frihet forklare den økte voldsbruken blant jenter med ADHD? Vi måtte i så fall si at kriminaliteten hos jenter samvarierer sterkere med ADHD nå enn tidligere. I et slikt bilde kunne en forklare det ved kulturelle endringer og spesielle utviklingstrekk ved kjønnskulturen. For eksempel at kvinner beveger seg sterkere i retning av maskuline ytringsformer, mens menn beveger seg i retning av det feminine. I dette bildet kunne en si at kulturen forklarer mer av jentenes kriminalitet enn den psykiske lidelsen ADHD. I den grad kriminaliteten utføres av jenter med ADHD.

Et kvinneideal i dag blir gjerne fremstilt som sterk, tøff og uavhengig. Dette er egenskaper vi også ofte forbinder med menn. Kan vi derfor forklare den økte jentevolden med at nettopp likestillingen har gjort at jenter er blitt mer som gutter, og dermed mer voldelige? Har media gjennom filmer og internett, vært med på å skape flere kvinnelige antisosiale forbilder? I en slik forestilling kan vi trekke paralleller til Gabriell Tardes imitasjonsteori. Tarde presiserte at ved en viss læretid har den

kriminelle etterlignet eller imitert de sosialt høyerestående kriminelle (Hauge, 2001). På denne måten kan det tenkes at jentene imiterer atferden til guttene og- eller andre antisosiale imitasjonsobjekter fra en maskulin dominerende kultur som fremstilles på film eller internett. Denne frigjøringshypotesen er en utbredt oppfatning både i fagmiljøer og i samfunnet forøvrig, men som de fleste sosiale fenomener kan den bare forstås som en delforklaring på et komplekst problem (Schiefløe, 2003).

En annen forklaring kan være å se fenomenet i et kulturperspektiv. La meg utdype dette. En vanlig oppfatning i vår kultur er at fysisk vold ofte forbindes gjennom de egenskaper det innebærer å være mann. Altså ved biologiske egenskaper som maskulinitet, testosteron, aggresjon. Det er ikke nødvendigvis legitimt for en mann å slå kona si, men om han skulle gjøre det bryter det ikke med de kulturelle forventningene samfunnet har til maskulinitet, og det å være mann. Kvinner eller jenter derimot forventes å være passive og ikke- aggressive, og ønsker løse sine problemer gjennom nære relasjoner og følelser (Natland, 2006). Hva skjer så med oss når vi hører om vold som er utført av jenter? En forklaring kan være at disse jentene bryter med "kjønnskontrakten", og skaper en forvirring for vår oppfatning av hvordan jenter skal oppføre seg. Vår oppfatning av femininitet og maskulinitet kan sies å bli forvrengt (Natland, 2006). I Sidsel Natlands doktoravhandling (2006) om jentevold skal jeg her sitere en av hennes informanter. Denne informanten kan sies å forvrengte den vanlige oppfatningen vi har til hvordan jenter skal opptre. Hun sier; *"Jeg slo jo kjeven til en jente ut av ledd. (...) Hun hadde gått rundt til alle og sagt at jeg var utro mot kjæresten og bla--bla-bla (...)*. Dette kan beskrives som meget grov vold, og kan ikke på noen måte sies å være annerledes enn grov vold som uttøves av gutter. Slik sett kan vi nedtone de biologiske forklaringene på voldsbruk. For hvis jenter er i stand til å uttøve like grov vold som gutter, kan ikke maskulinitet eller testosteron være en direkte årsaksforklaring.

På denne måten blir "jentevold" et tomt begrep som skjuler at vold utøvet av jenter på mange områder har samme likhetstrekk som guttenes vold. For det snakkes jo ikke om "guttevold". Slik sett kan det tenkes at risikofaktorene for å utvikle kriminell atferd er den samme for jenter som for gutter (Natland, 2006). Både psykologisk og sosiologisk forskning viser at på samme måte som for gutter, er risikoen for utvikling av voldelig- og antisosial atferd også hos jentene knyttet til forhold som

rusproblematikk, vanskelige oppvekstforhold, omsorgssvikt eller nevrologiske avvik som ADHD (Bunkholdt, 2000). Altså kan det være en bevegelse fra en feminin mot en maskulin uttrykksform som forklarer økning i jentevolden. Paradoksalt nok uønsket likestillingsprosess.

4.4 Alder, samfunn og jevnaldrenes betydning i sosialiseringssprosessen

Som jeg allerede har vært inne på vil kriminaliteten ytre seg i forskjellige former. Hvordan den ytrer seg vil selvsagt bestå av en rekke risikofaktorer og er ikke tilfeldige. For eksempel vil en viss type kriminalitet kunne ses i forhold til klasser og samfunnslag, signifikante opplevelser tidlig i livet, urbanisering, forhold mellom by og land eller andre samfunnsstrukturer som kan påvirke individet. Den kanskje aller største risikofaktoren i forhold til kriminalitet vil allikevel være alder, og da spesielt alderen mellom 18 - 22. Jeg vil videre si litt om hvordan vi kan forstå ungdomskriminalitet på bakgrunn av trekk ved dagens samfunn. Tall fra statistisk sentralbyrå i 2005 viser at antall forbrytelser per 1000 innbygger, uansett kjønn, øker jevnt frem til en alder av 17 år, og er på topp i alderen 18 – 22 (www.ssb.no).

Hva er så forklaringen til denne overrepresentasjonen av unge kriminelle? Tidligere i oppgaven har jeg tatt for meg noen allmenne forklaringsmåter gjennom det biologiske, psykologiske og sosiologiske vitenskapsperspektivene, og forsøkt å danne et bilde for hvor kriminaliteten kan ha sitt opphav. Kan noen av disse vitenskapene gi noe entydig svar på spørsmålet? Jeg tror vi må ha et helhetlig syn på dette spørsmålet, og forsøke å se hvordan realitetene til de unge er i dagens samfunn. En ting vi med sikkerhet kan si er at samfunnet er i stadig rask utvikling. Det stilles stadig økte krav til oss som individer å tilpasse oss endringene. I kraft av samfunnets raske endringer har de unge fått mye større frihet enn før til å realisere seg selv. Friheten består i å gjøre selvstendige og egenrådige valg på viktige områder i livet. For eksempel å ta utdanning, som ikke var like enkelt for alle for bare 20 – 30 år siden (Danielsen og Hammerlin, 2001).

Allikevel, hvis de unge har fått en større frihet, hvorfor øker da ungdomskriminaliteten? Det kan her tenkes at den økte friheten ungdommen har fått, samtidig gir økt ansvar innenfor frihetens rammer og retningslinjer. De som ikke tar

ansvar for sin frihet kan derfor ha større sjanse til å falle utenfor samfunnets fellesskap. Hvis muligheten til å ta utdanning representerer friheten ungdommene har, vil presset om å få gode karakterer trekkes frem som eksempel for kravene innenfor frihetens rammer. På denne måten kan vi forstå utdanningssystemet som skaper av kriminalitet og andre sosiale avvik (Schifloe, 2003).

Vi har nå sett at trekk ved det moderne samfunn stiller økte krav til oss som individer. Økt spesialisering på mange områder gjør at kompleksiteten er stor. Til å orientere seg i det moderne samfunn, er det en forutsetning at individene har basiskompetanse (Frønes, 1994). Dette er kompetanse som gjør at individene har evne til å være reflekterte og kritiske til foranderligheten i dagens samfunn. I samhandling med signifikante andre vil individet tilegne seg denne basiskompetansen og bruke den i livets neste fase. For eksempel gjennom konflikter med barnehagevenner lærer barnet kommunikasjonsferdigheter som er betydningsfulle å ta med seg i neste fase. Det essensielle ved basiskompetansen er at den bare kan utvikles gjennom samhandling med jevnaldrene. Siden samfunnet stadig er i utvikling må denne kompetansen også utvikles kontinuerlig (Frønes, 1994). Svikt i sosialiseringprosessen kan gjøre at individet ikke utvikler god nok basiskompetanse, og vil stå dårligere rustet til å møte samfunnets krav på en god måte. En konsekvens av dette kan derfor være at individet utvikler negativ og avvikende atferd som kriminalitet (Frønes, 1994). Vi forstår derfor med dette at jevnaldrenes betydning er en viktig sosialiseringfaktor for å utvikle reflekterte mennesker, som er i stand til å orientere seg i et komplekst samfunn. Vellykket sosialiseringprosessen i denne mening må vi anta kan ha en gunstig kriminalitetsforebyggende effekt. Man må allikevel ikke glemme kompleksiteten som i så fall måtte forbinde sosial endring på makronivå med individuelle handlinger. Det vil føre for langt å komme nærmere inn på dette i rammene av denne oppgaven.

4.5 Medias påvirkningskraft

En annen side ved utviklingen av samfunnet er ungdommers medievaner, og da spesielt med hensyn til bruk av voldsfilmer. Norsk ungdom ser flest voldsfilmer i hele Europa (kun slått av ungdom på Island og Færøyene). I denne sammenheng kan det samtidig nevnes at i 2003 ble så mange som 38 % av alle forbrytelser i Norge gjort av mennesker under 21 år. Dermed topper vi listen som det landet i Europa med flest unge lovbrøyttere (oppslag i VG 27.09.2003).

Er det derfor noen sammenhenger mellom bruk av voldsfilmer og utøvelse av vold? Tidligere i oppgaven har vi sett at Robert K. Merton pekte på trekk ved amerikanske samfunn som forklaring på kriminaliteten. Vi vet at de fleste filmer som blir sett er nettopp amerikanske. Kan det derfor være mulig å anta at disse filmene er med på å legitimere for eksempel grov vold i visse ungdomsmiljø? Jeg tror det er mulig å anta dette, men det må allikevel nyanseres litt. La meg utdype dette litt nærmere. Et sentralt punkt i forhold til ungdommers medievaner og sammenhengen med vold, vil i stor grad dreie seg om hvilken type media som blir brukt. Vi kan skille mellom to typer medier. Det ene er basismedier som aviser, fjernsyn og radio. Dette er medier som gjør mottaker aktiv og tolker mediebudskapet på sin egen måte. Begrepet aktiv gir positive assosiasjoner og innebærer at publikum er en handlende aktør, både i forhold til valg av medieinnhold og mental aktivitet (Hagen, 1998). Hvis vi ser på typen medier ungdom ofte benytter seg av, vil dette være av andre typer som musikk, film/ video og datamaskiner. Dette er medier som ikke stimulerer til aktivitet i samme grad som basismediene gjør. Dette gjør mottakerne gjerne passive i forhold til medias budskap. På denne måten blir det media som bestemmer, mens mottakeren lar seg bestemme over (Hagen, 1998). I dette bildet kan vi forstå hvordan media gjennom voldelige filmer, kan påvirke noen ungdommer til utøvelse av vold. Hvordan forklarer vi da at ungdom flest ikke blir påvirket og tyr til voldelig atferd etter å ha sett voldsfilmer? Med påvirkningskraft menes det hvordan media innvirker på våre følelser, kunnskaper og meninger. Dette har igjen sammenheng med hvordan vi bruker media i vår hverdag og hvordan vi tolker medias budskap. Vi vil alle bli påvirket av media i mer eller mindre grad, og på mange ulike områder (Hagen, 1998). Voldelig atferd blir derfor kun et av mange eksempler på mediepåvirkning. Spørsmålet kan derfor gå mer i retning av hvordan ungdommen *tolker* volden han eller hun mottar fra media. Vi forstår med dette at media kan ha en påvirkningskraft til utøvelse av vold, men det vil også være andre faktorer som spiller inn.

Selv om media ofte blir en syndebukk, eller hoggestabbe til forklaringen av vold blant ungdom, kan det allikevel bare være en delforklaring. Ragnhild Bjørnebekk ved politihøgskolen hevder at ungdom ofte har lært å bli voldelige i hjemmet, og media blir mer et hjelpemiddel for å hisse seg opp før gjengen drar på byen for å slåss. (oppslag i Dagladet 2.12.97). De blir mer påvirket av å se far slå enn av å se brutale

filmer. De studerer gjerne filmene og kopierer slag og spark. Risikoungdom har ofte opplevd mer vold enn annen ungdom, og har ofte vært voldsoffer selv. Dette kommer i tillegg til alt volden de har sett i filmer. Risikoungdom kommer også ofte fra familier med store og sammensatte problem, der foreldrene ikke setter særlige grenser. Bruken av filmene arter seg også annerledes for risikoungdom enn for ”vanlig” ungdom. Mens risikogruppen spoler tilbake gjentatte ganger i filmene for å lære spesifikke slag og spark, spoler andre ungdommer gjerne tilbake for å få med seg en god replikk (Hagen, 1998). Gjennom denne psykoanalytiske tolkningen, registrerer vi at kriminaliteten kan ha sitt utspring i primærrelasjonene. Barnet eller ungdommen har ikke fått bearbeidet konflikter i oppveksten på en god måte (Bunkholdt, 2000). Slik kan kriminaliteten bli forstått som en direkte negativ konsekvens av oppvekstforhold og forholdet til omsorgspersonene. Primærrelasjonene til barn og ungdom kan altså fungere som et sensur apparat, og kan være betydningsfulle faktorer for hvordan barn og ungdom bruker og tolker media.

Ungdommer modnes også i ulikt tempo, og ikke alle vil ha de samme evnene til å skille mellom det som skjer på film og virkeligheten (Bunkholdt, 2000). Som en ytterste konsekvens kan det derfor tenkes at normer for hva som er rett og galt blir forskjøvet på en slik måte at kriminelle handlinger blir ansett som legitime i visse ungdomsmiljø. Samfunnet må være forsiktige med å stemple disse individene som kriminelle. I følge Hauge (2001) kan stemplingen av individet føre til at personen etter hvert vil komme til å akseptere og gå inn i rollen som kriminell. Unge mennesker vil derfor være en spesielt utsatt gruppe fordi de ikke har fullt utviklede normer og kan dermed være lett påvirkelig av omgivelsene.

5. Avslutning

Kriminalitet er et sammensatt og komplekst problem som ikke så lett kan la seg forklare ved enkeltfaktorer. Det finnes ingen endelig fasit på kriminaliteten, men ved å se helhetlig på fenomenet kan vi allikevel forstå sammenhengene på en tydeligere måte. Dette kan videre gjøre oss i bedre stand til både å forebygge og hjelpe. Gjennom denne oppgaven har jeg fått en bredere forståelse for nettopp kompleksiteten som ligger til grunn for det sosiale fenomenet kriminalitet.

Jeg har i oppgaven gjort rede for hvordan vi kan forklare kriminaliteten. Dette har jeg vist ved å se på noen *allmenne* tilnæringsmåter, gjennom det biologiske, psykologiske og sosiologiske vitenskapsperspektivene, noe som var en del av min problemstilling. Disse perspektivene kan ikke alene gi en forklaring på kriminalitet. Derfor valgte jeg å utvide min problemstilling ved å se på noen *spesifikke* forklaringsmåter på kriminalitet. Her har jeg drøftet kriminaliteten i forhold til omfang, påvirkningen av sosial kontroll, kjønn, alder, samfunn og jevnaldrene, og til slutt medias påvirkningskraft. Ved å se nærmere på disse konkrete årsaksforklaringene har jeg på en tydeligere måte fått innblikk i hvor kriminaliteten kan ha sitt opphav i lys av dagens samfunn. Blant annet ved å belyse kulturelle forskjeller kan man danne seg et mer nyansert bilde av kriminaliteten, og forstå den som noe mer enn bare kriminalstatistikk. Forskjeller kan også dreie seg om forholdet mellom by og land, og ulike måter å utøve sosial kontroll på. Det viser seg at i byen reguleres medlemmene av sekundærkontroll, mens på landet av primærkontroll. Et fenomen som har økt i samfunnet de siste årene er jentevold. Det kan være flere årsaker til dette. En vanlig oppfatning er det sterke fokuset på likestilling i vårt samfunn, og av den grunn at jenter har gått over i mer maskuline ytringsformer. Gjennom et kulturperspektiv har jeg også vist at jentevold kan forstås på de samme premisser som vold utført av gutter. Legitim oppførsel av jenter og gutter kan derfor ses på som et kulturbetinget fenomen.

I oppgaven har jeg også sett på at faren ved å utvikle kriminell atferd statistisk sett øker dramatisk i aldersgruppen 18 – 22 år. Som en årsaksforklaring kan vi trekke inn endringer i samfunnet, og det økte kravet til tilpassning. Dette kan stille høye krav til spesielt unge mennesker. Jevnaldrenes betydning i sosialiseringprosessen kan derfor trekkes frem som en særlig viktig faktor til å utvikle reflekterte mennesker, som er i stand til å orientere seg i en stadig mer kompleks verden. Et annet trekk ved samfunnets utvikling er den økte bruken av media. Norsk ungdom toppe listen over unge lovbrøyttere, samtidig som de ser mye voldsfilm. Hvordan ungdommen bruker og tolker media har vi sett vil fremstå som en viktig forklaringsfaktor til at vi finner så mange unge lovbrøyttere i Norge. Samtidig må man huske på at media lett blir en hoggestabbe. Ungdom som utøver vold kommer ofte fra ustabile hjem der foreldrene i stor grad er fraværende. Her vil kvaliteten på primærrelasjonene telle vesentlig til å forklare effekten av medias påvirkning i forhold til voldelig atferd.

Litteraturliste

Bunkholdt, V. (2000) *Utviklingspsykologi*

Universitetsforlaget, Oslo

Christie, N. (1982) *Hvor tett et samfunn?*

Universitetsforlaget, Oslo

Cohen, A.K. (1955) *Delinquent Boys – The culture of the gang*

The free press, New York

Danielsen, T., Hammerlin, Y. (2001) *Forskjellige teorier – Om kriminalitetens årsaker/ ”den kriminelle”*

Kompendie, Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS)

Durkheim, È. (2000) *Om den sociale arbejdsdeling*

Hans Reitzels Forlag, København

Frønes, I. (1994) *De likeverdige: om sosialisering og de jevnaldrenes betydning*

Universitetsforlaget, Oslo

Hagen, I. (1998) *Medias publikum – Frå media til brukar?*

Ad Notam Gyldendal AS, Oslo

Halvorsen, K. (2003) *Å forske på samfunnet – en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*

Cappelen akademisk forlag, Oslo

Hauge, R. (1988) *Gjengkriminalitet og gjengkulturer*
Institutt for kriminologi og strafferett, Oslo

Hauge, R. (2001) *Kriminalitetens årsaker*
Universitetsforlaget, Oslo

Helland, H., Øia, T. (2000) *Forebyggende ungdomsarbeid*
Fagbokforlaget, Bergen

Johannessen, A., Kristoffersen, L., Tufte, P.A (2004) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*
Abstrakt forlag, Oslo

Lombroso, C. (2006) *Criminal Man*
Duke University Press, Durham og London

Natland, S. (2006) *Volden, horen og vennskapet: en kulturanalytisk studie av jenter som utøvere av vold*
Seksjon for kulturvitenskap, institutt for kulturstudier, og kunsthistorie,
Universitetet i Bergen

Schiefloe, P.M. (2003) *Mennesker og samfunn: innføring i sosiologisk forståelse*
Fagbokforlaget, Bergen

Internettkilder:

<http://www.dagbladet.no/nyheter/1997/12/02/43011.html>

22.01.08 kl.1340

http://www.ssb.no/a_krim_tab/tab/tab-2007-08-13-14.html

02.02.08 kl.1015

http://www.ssb.no/a_krim_tab/tab/tab-2007-09-19-38.html

17.01.08 kl.1300

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=77969>

01.02.08 kl. 1130